

באר הגולה

ק מהא דמשינ גמר
כמה תנאי שהיו דורשין
לי' הדין וכו' כ"מ דף
ק"ד ע"א.

בשית מאה זוזי וזוזא (לח) דאמרי' שיתן לו שית מאה איסתרי שהוא פחות אבל אין
לספק בשית מאה פרוטות לפי שאין עושים סכום חשבון מפרוטות ק לשון שרגילי'
לכתוב בשטרות אף על פי שאינו מתיקון חכמים אלא לשון שנהגו ההדיוטות

ביאורי הגר"א

(לח) (ליקוט) דאמרינן שיתן כו'. רמז"ס וטור וכן פירש"ס נשם ר"ת אלל רש"ס ור"י מיג"ש לא פי' כן אלל זוזא הוא הפחות וכו' הלשון שם מאי אמרת כו' וכן פרש"י

ברכת אליהו

המלוה ונוטל ואפילו אם כתוב בו נאמנות. ועמש"ש בס"ק ל"ד-ל"ו. הרי דיכול להשביע את המלוה בכל דבר שאין מבטל את השטר. ועש"ך כאן סקל"ג].
(לח) (ליקוט) רמב"ם הל' מלוה ולוה פכ"ז הט"ו ופזר. וכן פירש"ב בשם ר"ח. נדאיתא בב"ב קסו ב: ההוא דהוה כתב ביה שית מאה וזוזא שלחה רב שרביא קמיה דאביי שית מאה איסתרי וזוזא או דלמא שית מאה פריטי וזוזא אמר ליה דל פריטי דלא כתבי בשטרא דאסוכי מסכ' להו ((סומכין) [סוכמין — ב"ח] אותן בדינרין במקום קצ"ב פרוטות כותבין דינר — רשב"ם) ומשוי להו זוזי מאי אמרת שית מאה איסתרי (סלעים — רשב"ם) וזוזא יד בעל השטר על התחתונה (ולית ליה אלא איסתרי דאינון כל אסתירא פלגא דזוזא כך פירש ר"ת — רשב"ם). אב"ל רשב"ם בעצמו ור"י מיג"ש לא פי' כן אלא פי' דזוזא הוא הפחות. וז"ל הרשב"ם שם בד"ה יד בעל השטר — אחרי הביאו את פיר"ח הנ"ל — ונראה לי דזוזי יקבל דאסתרי הוו סלעים ויש בכל אחד ארבעה דינרין אבל אסתירא פשיטי אינהו ודאי הוו פלגא דזוזא דהיינו סלע מדינה כדאמרי' בב"ק (לו א) גבי התוקע לחבירו בעובדא דחנן בישא, עכ"ל.
וכ"מ הל' שון בגמ' שם: מאי אמרת שית מאה איסתרי וזוזא וכו'. [וכמ"ש התוס' שם בד"ה ומשוי: ...ופירוש רבינו חננאל שפירש דאיסתרי יהבינן ליה והן פחותין מזוזי כדאמר איסתרא פלגא דזוזא לא נהירא דמאי אמרת אינו מתקיים בשום מקום אלא נראה לרבי כרשב"ם מתוך הלשון דקאמר מאי קאמרת דמשמע דהא ליכא למימר כמו מאי אמרת לסטים מזוזין וכו'. וכתב המ"מ שם: ורבינו ז"ל מפרשה כפר"ח דהאסתירא פלגא דזוזי בשווי ובחשיבות ורבינו שמואל והרב אבן מיג"ש פירשו שהאסתירא תרי זוזי ופירשו שהוא נוטל שש מאות זוז וזוז וכולם ז"ל שוים שאינו נוטל אלא הפחות].

וכן פירש"י בסוכה כב ב. [דתנן שם עמוד א': ושצילתה מרובה מחמתה כשרה. ואמרינן בגמ' שם עמוד ב': הא כי הדדי פסולה והא תנן באידך פירקין ושחמתה מרובה מצילתה פסולה הא כי הדדי כשרה לא קשיא כאן מלמעלה (ופירש"י: הא דדייקינן כי הדדי פסולה למעלה קאי כשיש בין קנה לקנה כמלא קנה אפי' מצומצם פסולה לפי שחמת האויר נראית בארץ רחבה הרבה מן הצל של סכך) כאן מלמטה (ופירש"י: והא דדייקינן כי הדדי כשרה נקט שיעוריה מלמטה שחמה וצל שוין בידוע שהקנים רחבים מן האויר) אמר ר"פ היינו דאמרי אינשי כוזא מלעיל כאסתרא מלתחת. ופירש"י: כשהנקב רחב כשיעור זוז חמתו מרובה למטה כשיעור סלע. הרי דגם רש"י פי' שאסתירא גדול מזוז, ולא כר"ח דהוי פלגא דזוזא. וראה סוף הערה 7].

[ועתה"ס שם ד"ה כוזא שחלקו על רש"י. והמחבר פסק כרש"י]. וכמ"ש ר"ם תרל"א ס"א: סוכה שחמתה וצלתה שוין מלמעלה פסולה לפי שהחמה מתפשטת בריחוקה ויהיה למטה חמתה מרובה מצלתה אבל אם חמתה וצלתה שוים מלמטה כשרה. וכמ"ש בסק"א. ופ"פ הרמב"ם שם בהל' סוכה פ"ה הט"ז. ועיין בפ"י שם ובחיבורו דלא כמ"ש כאן. וז"ל הרמב"ם בפירוש המשניות ריש סוכה: ואמרו שחמתה מרובה מצלתה פסולה היא ראייה שאם חמתה וצלתה שוין שהיא כשרה וזה יראה בקרקע אם נראה שיעור השמש בקרקע כשיעור הצל ר"ל שיהי' כשיעור המקום שכיסה אותו מגג הסוכה ואין בו שמש כלל שהיא כשרה לפי שהנקבים שבגג הסוכה שמהם נכנס השמש פחות מן הסוכך וזה יתבאר בחכמת הראיות וכו' במופת שהשמש כשנכנס על חור או חלון שיהי' אורו בארץ יותר גדול מאותו חור בהכרח. וכן ביאר המ"מ את דברי הרמב"ם בחיבורו שם. וזה יוצא כפירש"י שהאסתירא גדול מזוז, ולא

ורבנו מפרש דברי הרמ"א לא כמ"ש הסמ"ע, אלא כמו שהסביר הסמ"ע דברי המחבר. והרמ"א ר"ל שלא נתפרש אם מטבע של א"י או של בבל, ולכן "אם היה כתוב בו בבבל מגבהו ממעות בבל ואם היה כתוב בא"י מגבהו ממעות א"י לא היה כתוב בשטר שם מקום והוציאו בבבל מגבהו ממעות בבל הוציאו בא"י מגבהו ממעות א"י". וכמ"ש הסמ"ע: ...ואמרינן מסתמא ג"כ כאן נעשה ההלואה ומדינרי של זו העיר.

בו באיזה מטבע הלוהו וקאמר שמגביהו מה שירצה ונראה דהיינו דוקא ממתבע הקטן של אותו מקום שמפורש בשטר או של אותו מקום שמוציא בו השטר לתובעו בו ולא מטבע הקטן של שאר מקומות ועיין דרישה ואף דכבר כתבו המחבר בריש סי"ג ז"ל כתב בו מטבע של כסף אם פרוטות יוצאות באותו מקום וכו' שם קאי אמתבע א' וכאן קמ"ל הדין במאה מטבעות, עכ"ל.

לכתוב במקום ההוא הולכים אחריו (ל"ט) ר ואפי' לא נכתב דנין אותו כאלו נכתב. באר הגולה
 ר וכ"כ המוס' שם דל'
 דוקא כשנכתב פשיטא שיש לו לקיים כמו שהמנהג דלא ללא אקמחא היא.

ביאורי הגר"א

(לט) (ליקוט) ואפי' לא נכתב כו'. דעת הרמב"ם דוקא שידוע המנהג לכל וכן נתקנת הקהל כמ"ש נה' אישות ועש"ך

ברכת אליהו

הגמרא ונמצא שנתאנה הלוח ותהי' תקנה זו נזק היתומים שלא בדין ועוד שבתנאי זה הוא גובה יותר מן התקנה לפי שבתנאי זה אף אם הניח קרקע ומטלטלין גובה מן המטלטלין אף מן היתומים מן הדין שתנאי שבממון הוא ומן התקנה לא היה גובה מן המטלטלין מאחר שיש שם קרקע וליכא פסידא למלוה מעמידין אותו על דין הגמ' לזה כיון הרמב"ם בפרק זה. ומ"ש בפ"ו מהל' אישות בתקנת גביית הכתובה שאין תקנה זו כשאר תנאי כתובה שנאמר בה אע"פ שלא נכתב כמי שנכתב דמי נראה שלא אמר כן אלא במקום שכותבין בכתובה שיעבוד מטלטלין ובוזה י"ל כיון שמנהג המקום לכתוב וזה לא כתב בכתובה שיעבוד מטלטלין נראה שלא נשתעבד אלא כדין הגמ' אלא א"כ היה יודע תקנתם של גאונים שאז י"ל שעל תקנתם הוא סומך ואם לא ידע בה י"ל שלא תגבה ממטלטלי דיתמי כיון שלא כתב כמנהג המקום וכי' מלשונם שכתב הרי שלא כתב כן בשטר הכתובה אלמא כתובה כתב לה אלא שלא כתב כדרך שכותבים האחרים ועוד נראה מדבריו שתקנת הכתובה לא פשטה בימיו בכל ישראל כי אם ברוב ישראל אבל תקנת המלוה בכל ישראל פשטה ועתה ג"כ אנו רואים שדינן בה והכל יודעים שכל נכסי הלוח בין קרקעות בין מטלטלין משועבדים לבכ"ח בין ממנו בין מיורשיו ודין הגמרא אינו נודע להם דלא כו"ע דינא גמירי, עכ"ל הכ"מ. ועיין כאן בטור אות כ"א, ב"י, ב"ח, גדולי תרומה שער כ"ו ח"ג אות א' ד"ה ואני ובהפלאה קונטרס אחרון סי' ק' סק"ב].
 ועש"ך סק"ל, שכתב: פי' משום דמסתמא היה דעתו שיכתוב כן ולפי"ז משמע בפשיטות דהיינו דוקא שידוע שידע מזה אבל אם לא ידע מזה אע"פ שנהגו ההדיוטות כן אין דנין אותו כאלו נכתב וכן הוכחתי לקמן סי' ס"א ס"ה בהג"ה ובוזה מיושבים היטב דברי הרמב"ם פט"ז מהל' אישות שכ' וז"ל תיקנו הגאונים שתהא האשה גובה כתובתה אף מן מטלטלין כו' כבר נהגו בכל המקומות

כמ"ש כאן הרמב"ם עפ"י פיר"ח שאיסתירא פלגא דזוזין. וגם צ"ע דלמה לא מסכי שית מאה אסתרי לזוזי או הזוזי הו"ל לפרש ג"כ לאסתרי.⁷
 (לט) (ליקוט) דעת הרמב"ם דוקא שידוע המנהג לכל. וכן בתקנת הקהל כמ"ש בהל' אישות נפ"ז ה"ח: כבר נהגו בכל המקומות שידענו וששמענו שמעו שיכתבו בכתובה בין ממקרקעי בין ממטלטלי ודבר זה תיקן גדול הוא ואנשים גדולים ונבונים הנהיגו דבר זה שהרי זה תנאי שבממון ונמצא האלמנה גובה מן המטלטלין בתנאי זה לא בתקנת אחרונים. ושם בהל' ט': הרי שלא כתב כך בשטר הכתובה אלא נשא סתם אם היה יודע בתקנה זו של גאונים גובה ואם לאו או שנסתפק לנו הדבר מתישבין בדבר זה הרבה שאין כח בתקנת הגאונים לרדן בה אע"פ שלא נתפרשה כדין תנאי כתובה שהם תקנת הסנהדרין הגדולה עד שנוציא בה ממון מן היורשים, עכ"ל. וכת' ע"ז המ"מ: דעת רבינו הוא שאין לומר בזה אע"פ שלא נכתב כמי שנכתב דמי שאין זה תנאי ב"ד כיון שנתחדש אחר התלמוד. וז"ל הרמב"ם בהל' מלוה ולוה פי"א ה"א: כבר תקנו גאונים האחרונים כולם שיהי' בע"ח גובה מטלטלין מן היורשין וכן דנין ישראל בכל ב"ד שבעולם אבל במערב היו כותבין בשטרי חובות שיש לגבות מן הקרקע ומן המטלטלין בין בחייו בין אחר מותו ונמצא גובה על תנאי זה יותר מן התקנה וסייג גדול עשו בדבר שמא לא ידע הלוח בתקנה זו ונמצא ממון יתומים יוצא שלא כדין שאין כח בתקנת אחרונים לחייב בה יתומים, עכ"ל. וכתב הכס"מ שם: כתב הריב"ש (סימן שצ"ב) ע"ז לא שאם לא כתבו לא יהיו דנים כתקנת הגאונים שהרי כבר כתב הרב בסמוך שכן דנים ישראל בכל ב"ד שבעולם אבל ר"ל שבמערב כדי שלא יהיו צריכין לתקנת הגאונים במה שאפשר הנהיגו לכתוב בשטרות שיעבוד מטלטלין בין בחייו בין לאחר מותו ועשו כן כי חששו אולי לא ידע הלוח בתקנה זו ואין דעתו לשעבד עצמו כי אם כדין

התחתונה לא יחייב לו אלא שית מאה זוזא וזוזא וכן פי' הר"י מיגש ועיין ב"י בטור שם סי' זה, עכ"ל. ובעמודי אש שם אות י' כתב: א"ה בסי' מ"ב סט"ו לפי דעת מרן ז"ל לפי מה שביארנו בפנים דעתו נוכל לומר דכונת הש"ס ב"ב שם קסו א דל פריטי דלא כתבי בשטרא דאסוכי מסכן להו בזוזי מנ"ל דכוללן בזוזי דלמא כוללן במעי או בשאר מטבע הפחותים מזוזא או מנ"ל זה דאסוכי מסכן להו אלא כך פי' הש"ס כיון דחזינן דכתב חד זוזא וא"כ חזינן דהאי גברא חשבון הזוזי נקט א"כ מהיכי תיתי לן לאמר דיעשה דבריו לחצאין דבשית מאה יחשב על פרוטות ובמאה יחשב על זוזא אשר אין דרך בני אדם כן כי אם או יחשב כל חשבונו על זוזי או יחשב כל חשבונו על פרוטות וכבר

7 בספר פסקי הגר"א פירש דברי רבנו, וז"ל: גבי שית מאה איסתרא וזוזא מרן ז"ל משיג על דין זה שכתוב בשו"ע דאי אמרינן דאיסתרא הוא הפחות היינו פלגא דזוזי אין הדין דיהיב לו שית מאה איסתרא וזוזא דאין לשון השטר סובל כך דא"כ מאי שנא דהני שני איסתרא היותר על שית מאה כלל בזוז והני שית מאה לא כלל בזוזי דממ"נ אי רצה לכלול האסתרא בזוזי היה לו לכלול כל האסתרא בזוזי והי' לו לכתוב תלת מאה זוזי ואם לא רצה לעשות חשבון מזוזי כי אם מאסתרא היה לו לכתוב כל המעות על חשבון האסתרא והי' לו לכתוב שית מאה ושנים איסתרא ע"כ נקט מרן ז"ל לדינא כפי' רשב"ם בב"ב שם קסו ב דאיסתרא הוא גדול מדינר ומחמת כי יד בעל השטר על

חושן משפט, הלכות הלואות מב

הנה: (מ) וה"ה תקנות הקהל (מא) או דבר שהוא מנהג העיר (רמז"ס פ' כ"ג דלשונות) (מב) מי

ביאורי הגר"א

(פ"כ): (מ) וה"ה תקנות. ירושלמי דמגילה: (מא) או. ז"מ פ"ג: (מב) מי שמגדל. מנהדרין י"ט ז':

ברכת אליהו

נוטה למה שפרשו בהנהגה דורשים לשון הדיוט דמה שהורגלו ההדיוטות מעצמן בלי תקנה אפי' לא כתב כמי שכתב דמי כדאמרינן בתנאי ב"ד תשובה כן הוא ועליה סמכתי ודבר ברור הוי כו' וגם הבית יוסף הביא בסימן זה ש"כ הרשב"א בתשובה וכו' ה"ה פ"ח מהל' שכירות בשם הרשב"א והרי הר"ן פרק האשה שנפלו הביא לשון הרשב"א גבי שטר מברח' שכתב וז"ל שיש לדקדק עכשיו שהכל כותבי' כן אם נדון אותו לשופרא דשטרא עד שיכתבו וכך אמרה לנו בפירוש כדרך שעושים בתנאי נאמנות ועל נאמנות מפורש ואני למד מדברי מורי הרב שכתב בב"ב גבי כתבוהו בשוקא דכיון שהכל מורגלים לכתוב כן בזמנינו אין צריך לומר כן בפ"י דאלו רצתה לכסותה היה מצוה שלא לכתוב בפרהסיא ושלא לכתוב בשטר כן שהרי הוא יודע שכן הם כותבים וכאלו צוה בפ"י כתבוהו בשוקא הוא ואפשר לדון כאן כן ונראים הדברים שהכל לפי ראות עיני הדיינים שאי אפשר לומר באשה שתדע בנוסח השטרות שכותבי שטרות רגילין לכתוב עד שיעידו שכן אמרה להם בפירוש עכ"ל הרשב"א וכו' הרב המגיד פ"ו מהל' זכיה לשון הרשב"א ואם איתא הא כל לשון שנהגו ההדיוטות לכתוב אפי' לא נכתב ככתוב דמי אלא ודאי היינו דוקא כשידוע שזה ידע שנהגו ההדיוטות לכתוב כן כנלפע"ד, עכ"ל הש"ך. ועיין בתשו' הרשב"א ח"ב סי' קל"ז וח"ג סי' י"ז ובד"מ הארוך כאן ובהערות המהדיר ולקמן בס"י ס"א ס"ה ובש"ך שם סק"ט ומש"ש בס"ק טו, כד].

(מ) ירושלמי דמגילה⁸.

(מא) ב"מ פג נא במשנה: השוכר את הפועלים ואמר

שיכתבו בכתובה בין מקרקעי בין מטלטלי כו' הרי שלא כ' כך אלא כת' סתם אם ה"י יודע בתקנה זו של גאונים גובה ואם לאו או שנסתפק הדבר מתישבי' בדבר הרבה שאין כח בתקנה זו לדון בה אע"פ שלא נתפרשה כדין תנאי כתובה ע"כ ונודחק הב"י בפ"י דבריו שלא יחלוק על הפוסקים דדורשים לשון הדיוט אע"פ שלא נכתב כאלו נכתב ולפי מ"ש אתי שפיר דודאי אלו לא היו כותבין בשטרות בין קרקע בין מטלטלין פשיטא שלא היה ספק בדבר שהרי מעשים בכל יום שגובין מן המטלטלין וא"כ אינו יכול לומר שלא ידע שהרי מסתמא ראה או ידע איזו פעם שגבו מהמטלטלין א"כ הו"ל להעלות על הדעת שהוא משום התקנה דאל"כ היאך גבו ממטלטלי אלא ודאי ידע מתקנת הגאונים אבל עכשיו שכותבים בשטרות בין מקרקעי בין מטלטלים א"כ יכול לומר לא ידעתי מתקנת הגאונים וגם לא ידעתי שנוהגין כן בכל השטרות ואף שראיתי כן לפעמים שגבו מן המטלטלין הייתי סבור מפני שכתבו כן בשטרות ואני לכך לא כתבתי כן שלא לגבות מן המטלטלים ונראה שלזה נתכוין הריב"ש סי' (שצ"ד) [שצ"ב] ש"כ דהרמב"ם מיירי במקום שכותבי' בכתובות שעבוד מטלטלי ובוזה י"ל כיון שמנהג המקום לכתוב וזה לא כ' נראה שלא נשתעבד אלא כדן הש"ס אא"כ היה יודע בתקנתן של גאונים שאז י"ל שעל תקנת' הוא סומך ואם לא ידע בה י"ל שלא תגבה ממטלטלי דיתמי כו' עכ"ל ומביאו בכס"מ פט"ז מהל' אישות ע"ש ועוד ראה לדברי דהא הרשב"א כתב בתשובה סי' אלף ס"ח וז"ל שאלת ששמעת משמי ששיר הנהגה בארץ הזאת אע"פ שלא כתוב ככתוב דמי ואמרת שמא דעתי

1234567 תח"ת

כפ"י הנה"מ בריטב"א מאי מכאן מוכח ומאי סיים הריטב"א דא"כ אסוכי מסכן להו אלא ודאי כוונת הריטב"א כמו שביארתי דהוא מפרש כפ"י רשב"ם ור"י מיגש וא"כ מוכח מש"ס הנ"ל כמו שביארתי א"כ לפי זה גם הדין שכתב ע"ה בס"י הנ"ל סי"ח בשטר שכתב בו מאה ואימפריאל דאמרינן דכוונתו מאה ר"כ ואימפריאל ליתא אלא הדין וראי לפי דעת מרן ז"ל כפי מה שביארתי דבריו ודברי הריטב"א ז"ל דנותן לו מאה אימפריאלין ואחד כיון דחזינן דהאי גברא לחשבון אימפריאלין נחית ודאי גם המאה לחשבון הזה נקט דאם ר"כ או זוזי המה אסוכי מסכן להו בחשבון אימפריאלין כמו שביארתי, עכ"ל.

ורבנו כתב: אבל רשב"ם וכו' וכן פרש"י כו'. ויש לציין שאמנם רשב"ם ורש"י שניהם מפרשים שאיטורא גדול מזוחא, אבל בזה הם מחולקים, שרשב"ם פירש דאטורא הוא פשיטא, ורש"י פירש שאטורא הוא סלע.

8 הגר"ח קנייבסקי שליט"א כתב במכתב שכוונת רבנו לירושלמי דמגילה פ"ג ה"א. דאיתא שם: ר' ירמיה אול לגוללה (שם מקום — קרבן העדה) חמתון יהבין בכושא [וי"ג: מכושא] כגו ארזא (ופירש הפני משה: וראה אותן שהן מצניעין המכוש

ביאר מרן ז"ל בסעיף י' סקל"ג דכל שאין הלשון הפחות סובל בפירוש השטר כפי לשון בני אדם לא אמרינן בזה יד בעל השטר על התחתונה כפי מה שביארנו בפנים שם בסעיף י' ע"ש ואפשר כי גם הנמוקי' בשם הריטב"א גבי מאה וחמשים דינרין המובא בסמ"ע סקל"ח דפסיק דגם המאה המה דינרין ולא מעות הוא נמי מהאי טעמא כיון דחזינן דעל החמשים קצב החשבון של דינרין א"כ גם גבי המאה מסתמא נקט זה החשבון של דינרין דאין דרך בני אדם לחשוב שני חשבונות שאינם שווים אלא יחשב כולם או על דינרין או על מעות וא"כ כיון דחזינן דנקיט חשבון של דינרין א"כ חזינן דהאי גברא חשבון דינרין נקט א"כ מסתמא גם חשבון של מאה המה נמי על דינרין ואפשר דהריטב"א נמי מפרש כפירוש רשב"ם והר"י מיגש וא"כ שפיר קאמר הריטב"א מכאן מוכח דכמו דקאמר הש"ס דעל חשבון פרוטות לא קאמר משום דא"כ אסוכי הוה מסכן להו בזוזי כמו הזוזא וא"כ כיון דעל הזוזי נקט חשבונו אמרינן כן גבי שית מאה נקט חשבון הזוזא א"כ כאן נמי כיון דעל חמשים נקט דינרין א"כ גם המאה נקט חשבון דינרין וזה מבואר בדברי הריטב"א דאמר מכאן מוכח וסיים דא"כ אסוכי מסכן להו ומוזה מוכח דהנתיבות המשפט לא כוון יפה בכוונת הריטב"א דאם

באר הגולה
א לשון הטור ממסקנת
הגמרא ד"מ סוף דף ז'.

שמגדל יתום נמוך נמוך עליו נשטר צני או היתום כתב על המגדל או לא מתי
מוציא וכשר הולל וגדלוהו ראו לכתוב כך (תשובה מיימוני ס' משפטים ס' מ"ח):

מג שצריך לכתוב זמן בשטר וכל דיני האיחור והקדימה בפרטות. ובו כ"ט סעיפים

א א (א) כותבים בשטר זמן הלואה כדי שנדע מאיזה לקוחות יטרוף שהלקוחות

ביאורי הגר"א

מג (א) כותבין. גמין כ"ו א' ר"ה צ' צ"צ קס"ד צ' ויהנה מקומות: (ליקוט) כותבין בשטר כו'. מתני' פ"ג דגמין ומקום הזמן כו' ונחמספסא פ' נחמספסא דצ"צ גופו של שטר

ברכת אליהו

שטרותיהם לשנות המלך משנה שעמד בה המלך כדאמרינן במסכת גיטין (פ א) משום שלום מלכות וקבעו חכמים אחד בניסן לתחלת שנתו ואפי' עמד בשבט או באדר כלתה שנתו משהגיע ניסן ויתחילו למנות לו שנה שניה. ובגמ' שם פירש"י: להבחין איזה שטר חוב מוקדם למלוה ואיזה מאוחר. ובב"ב קס"ד ב' נכריש העמוד שם מוזכר ענין זמן השטר. ובהמשך לשון הגמ' שם: ההוא מקושר דאתא לקמיה דרבי ואמר רבי אין זמן בזה (משום דהוה מכוסה תחת קשריו — רבינו גרשום) א"ל ר' שמעון ב"ר לרבי שמא בין קשריו מובלע פלייה וחזייה. וכן בהרבה מקומות מוכח דכותבים זמן בשטרות. [בב"י הביא מע"ז ט ב, י א שהובא בסק"ה, ולהלן בליקוט מובא תוספתא פרק בתרא דב"ב].

(ליקוט) מתני' פ"ג דגיטין כו א הנ"ל: הכותב שטרי גיטין צריך שיניח וכו' ומקום הזמן שטרי מלוה צריך שיניח וכו' מקום הזמן וכו'. ובתוספתא פרק בתרא דב"ב ה"ב: גופו של שטר ביום פלוני בשבת פלוני בחודש פלוני בשנה פלונית (ופי' כי גם הזמן הוא בכלל גופו של שטר — חסדי דוד. וע"ע מש"ש) במלכות פלונית, לא כתב בו שם היום ידוע על התחתונה כל אותה שבת (אינו גובה אלא מלקוחות לאחר אותה שבת דיאמרו דנכתב ביום ו' בערב וכן כולן — מנחת בכורים) לא כתב בו שם שבת ידוע על

להם להשכים ולהעריב מקום שנהגו שלא להשכים ושלא להעריב אינו רשאי לכופן מקום שנהגו לזון יזון לספק במתיקה יספק הכל כמנהג המדינה. וכתבו התוס' שם בד"ה השוכר: פי' ר"י בשכרן סתמא ואמר להם אחר שהשכירן כבר להשכים ולהעריב אבל אם התנה מעיקרא הכל לפי תנאו. וכ"כ באבהע"ז סי' קי"ח סי"ט: וכל מקום שיש מנהג הולכים אחר המנהג ואפי' לא התנו בשעת נשואין כאילו התנו דכל הנושא על דעת המנהג הוא נושא. ועמש"ש בסק"ז ולקמן בסי' מ"ו ס"ד בהג"ה ומש"ש בסקט"ו ובאו"ח סימן ק"י סק"ו ולעיל סימן ז' סקמ"ט, ולקמן סי' מ"ו סקט"ו, סי' ע"ב סקל"ג, או"ח סי' ק"י סק"ו].

(מב) פנהדרין יב ב*8.

מג (א) [בבאה"ג סק"א ציין לב"מ ז'. וזה מדברי הב"י אות א'. אולם זה שייך למ"ש המחבר להלן: ואם לא כתב בו זמן כשר לגבות בו ממנו. וכמש"ל סק"ב. והמקור לעיקר הדין — שכותבין בשטר זמן הלואה — הוא] בגיטין כו א במשנה: הכותב וכו' שטרי מלוה צריך שיניח וכו' מקום הזמן. ובר"ה ב א תנן: באחד בניסן ר"ה למלכים. ובגמ' שם: למלכים למאי הלכתא אמר רב חסדא לשטרות. ופירש"י בריש המשנה: רגילים היו למנות זמן

והו"ה תקנות הקהל. ואולי י"ל עפ"י דברי הגר"א בסי' קס"ג. ששם בס"ו פסק הרמ"א: וכל דברי הקהל אינן צריכין קנין. והגר"א שם סק"ג ציין לירושלמי דמגילה פ"ג ה"ב: וז' מבני העיר כעיר (שבעה מבני העיר שקיבלו אותן עליהן בני העיר דינן כאנשי העיר כולן ומכירתן מכירה — קרבן העדה). ושם מייירי לגבי עצם התוקף של תקנות הקהל. וכאן יש להוכיח ש"אפי' שלא נכתב דינן אותו כאלו נכתב, מעובדא דר' ירמיה הנ"ל. והיות ותקנת הקהל הוא כמנהג, ובענין המנהג שעוקר הלכה שם ברור שעוקר הלכה אף אם לא התנו, דהוי כהתנו כמבואר בסקמ"א, הו"ה לענין תקנות הקהל.

וע"ל סימן ס"א סק"ב.

*8 ראה "קונטרס בענין המגדל יתום בתוך ביתו ודיני אימוץ והפרת נדרי בת מאומצת" שנדפס בסוף כרך זה.

בתוך הארון שמונה שם ס"ת) אתא שאל לר' אימי א"ל אני אומר לכך התנו עליו מכתחילה (להשתמש בו גם תשמישי הדיוט ומותר — פני משה). והסביר הגר"ק שליט"א שכונת הירושלמי שאפילו אם לא התנו הוי כהתנו, היות ודרכם הי' לעשות כן. והוסיף הנ"ל שכ"ה בשו"ת הרשב"א ח"א סימן רצ"ו. וז"ל הרשב"א: שאלת מהו לישב על גבי אותן מצבות של קברים שרוב בני אדם אינן נזהרין בכך וכו' תשובה מסתברא שהוא מותר לפי שאין מציבין אותן מצבות עכשיו אלא לכבוד בעלמא ומה שנוהגין עכשיו הכל לישב עליהן מוכיח על כן והרי אלו כמתנין עליהן שלא יאסרו בישיבה וכו' וכדאיתא בירושלמי בפרק בני העיר רבי ירמיה אול לגולנא יהבין מכושא וכו' עכ"ל.

ויש להעיר כי לפי הנ"ל דברי הירושלמי לא מייירי על תקנת הקהל. והרי הציון של רבנו בס"ק זה קאי על דברי הרמ"א:

באר הגולה

ב ר"י יוחס נ"ד מ"ז מחס"א.
 ג כמ"ז לעיל סעיף ח' ועיין לקמן סעיף כ"ד וסימן נ"ד.
 ד עור נשם ר"י וכ"כ המוס' אהל דא"ר נחמן ספרא דוקא כמדי ע"א דף י' ע"א.
 ה מרדכי נשם ר"י מוה"ר מדלג כתב אלפיים נשני יודין מחס"ג.

שקנו קודם זמן הלואתו אינו יכול לטרוף מהם (ב) ואם לא כתב בו זמן כשר לגבות בו ממנו אבל אינו יכול לטרוף מהלקוחות שיכולים לומר קניינו קודם הלואתך (ג) ב ויש מי שאומר שאם קנה אחר שראו העדים השטר כתוב וחתום טורף מהם (ד) שובר שאין בו זמן כשר וד' ג' על השובר על העלויה (תשובת הרא"ש כ' ע"ג). ב ד אם השמיט הסופר ולא כתב לבריות עולם (נ"י ממשמעות הפוסקים) (ה) וגם לא כתב חמשת אלפים כשר ואפילו השמיט גם המאות ולא כתב אלא הפרט הקטן כשר. הגה: אלל אם כתב האלפים וגם הפרט הקטן ודילג המאות או העשרות פסול (ריב"ש סימן שכ"ז). ג ה (ו) אם כתב אלפים והשמיט חמשת

ביאורי הגר"א

התחנותה כל אותה שנה לא היה כ' זו שנה ידו על התחנותה כל אותה מלכות (ע"כ): (ב) ואם לא כ' אבל כ'. ז"מ ו' כ': (ג) ויש מי' ז"ק ע"ו הוסיף כ' שאני כ' הלא"ה גובה מיום שהוסיף: (ליקוט) ויש מי' כ'. ירושלמי פ"ג דינמות תני

ברכת אליהו

הוחזק בב"ד — רשב"ם) שאני התם דבשעת כתיבה הוא דשעבד נפשיה (כשנכתב השטר נכתב כדי למסרו בפני עדים שיהיו עדי מסירה במקום עדי חתימה הלכך כיון דלר' אלעזר עדי מסירה כרתי כאילו נחתמו בתוך השטר דמי אבל אנו מיבעיא לן בהוציא כתב ידו בעלמא ששמו של לוח חתום בו שזה מסר לו במקום הודאה שלא יוכל לחזור ולכפור בו ולומר פרעתי כל זמן שחתימתו ביד מלוה ולא נעשה השטר בלשון של שטר שעדים חתומים בו ואחר זמן החזיקו בב"ד וכשהלוהו כמלוה ע"פ הויא ותו לא מצו בב"ד בקיומן לעשותו שטר שיש בו אחריות נכסים שהרי לא לדעת כן נכתב מתחלה כן נראה בעיני שמועה זו וכן עיקר וכו' — רשב"ם). ומ' דוקא בגלל "דשעבד נפשיה" גובה מזמן כתיבת השטר, הלא"ה גובה מיום שהוחזק.

(ליקוט) ירושלמי פ"ג דיבמות ה"ט [בפנינו כשינוי לשון קצת]: תני שלשה (גיטין) [בפנינו: שטרות] הלא"ה גובה מבני חורין ואינו גובה מן המשועבדין אמר ר' ירמיה בד"א בשלא הוחזק השטר ביד המלוה (לא אמרן אלא שלא הוחזק כתב ידו של הלוה בב"ד שהודה הלוה למלוה בב"ד שזהו כ"י — קרבן העדה) אבל אם הוחזק השטר ביד המלוה גובה ממשועבדין (אף מנכסים משועבדים דקיום בב"ד כשטר בעדים הוא — קרבן העדה). ונעיין בסק"ז ומש"ש בהערה 2 ובתומים סק"א ובספר מקצוע בתורה].

(ד) ב"ב קע"א ב' [....דאמר ליה רב ספרא לספריה כי כתביתו הני תברי אי ידעיתו זימנא דשטרא כתבו אי לא כתבו סתמא דכל אימת דנפיק לרעיה (ואי לא אדכרתון זמן הכתוב בשטר כתבו השובר סתמא שלא יהא כתוב שום זמן בשובר אלא סכום המעות שהיו כתובין בשטר כותבין בשובר דכי היכי דכל אימת דנפק השטר שכתוב בו סכום ממון כזה לורעיה השובר לא שנא אם השטר קודם לשובר לא שנא מאוחר הימנו דהא תברא סתמא

התחנותה כל אותה שנה לא היה כ' שם חודש ידו על התחנותה כל אותה שנה לא היה כתוב בו שם שנה ידו על התחנותה כל אותה מלכות.

(ב) ב"מ ז ב: ...שטרא דאית ביה זמן כמה שוי ודלית ביה זמן כמה שוי בשטרא דאית ביה זמן גבי ממשעבדי ואידך לא גבי ממשעבדי.

(ג) ב"ב קע"א: בעא מיניה רבה בר נתן מר' יוחנן הוחזק כתב ידו בב"ד (לאחר זמן שמסר לו הלוה למלוה כתב ידו שהוא חייב לו ממון וכא בב"ד והודה בפניהם שהוא כתב ידו וכתבו לו ב"ד הנפק הוא הנקרא אשרתא וקיום השטר — רשב"ם) מאי (מי אמרין הרי הוא מעתה כשטר שיש בו עדים ויגבה ממשעבדי דאחריות ט"ס הוא דכל שטר מלוה ומכירה שחתימים בו עדים גובים ממשעבדי כאילו כתוב בהן אחריות או דלמא קיום שטר אינו מועיל לשום שטר אלא להחזיקו בב"ד לכמות שהיה מקודם לכן שאילו ימותו עדים או לוח לא יוכל לטעון שטר זה מזויף הוא דב"ד קיימוהו ויגבה בו המלוה וגם זה לא יגבה אלא מבני חורין ולהכי אהני בב"ד שלא יוכל לוח לומר אין זה כתב ידי — רשב"ם) א"ל אע"פ שהוחזק כתב ידו בב"ד אינו גובה אלא מנכסים בני חורין מתיב רמי בר חמא שלשה גיטין פסולין (לינשא בו — רשב"ם) ואם נישאת הולד כשר ואלו הן כתב בכתב ידו ואין עליו עדים יש עליו עדים ואין בו זמן יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד הרי אלו שלשה גיטין פסולין ואם נישאת הולד כשר רבי אלעזר אומר אע"פ שאין עליו עדים אלא שנתנו לה בפני עדים כשר וגובה מנכסים משועבדים (כלומר ואם שטר מלוה הוא אותו השטר הכתוב בכתב ידו ואין בו עדים אלא שמסרו בפני עדים גובה מנכסים משועבדים והכי מפרש התם ר' יוחנן אליבא דר' אלעזר בפ' [המביא תניינא] (גיטין כב ב) שאפי' בשאר שטרות גובה מנכסים משועבדים בעדי מסירה בלבד אלמא הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו ומסרו בפני עדים גובה ממשעבדי וכ"ש

כשר. ד ו אם כתב ברביעי עשרים יום לחודש שבט ודלג בשבת
 כשר. ה ו אם כתב ברביעי לשבת כ"ב לתשרי ונמצא שאינו מכוון שרביעי
 בשבת של תשרי של אותה שנה היה ביום (ארבע) ועשרים אפ"ה
 כשר. ו ה (ז) כתב ידו אין צריך שיכתוב בו זמן. ז ש שטרי חוב המוקדמים
 מכש' הרא"ש אלף כשהטעו' מוכח וכמ"ש זל"ה נסמך קצ"ו סעיף כ"א. ח הרשב"א זכ"ל המגר' משנה ג' גיטין פסולי משי"ט. ט ל' הרמב"ם זכ"ל מהל' מלוה ממנה ה' פ"י דשמיטת.

ביאורי הגר"א

[כו'] אם כו'. כנ"ל ז"צ קע"א ח' ת"ר כו': (ליקוט) ס' ג'
 ד' ה' אם כו'. כיון שהוא טעות דמוכח כמו שטר שנכתב
 בשנת ז' נמשי (ע"כ): (ז) כתב ידו. גטין פ"ו א'. כ'

ברכת אליהו

כתוב ומעתה צריך המלוה לזוהר שלא ילוה עוד ללוה הזה
 כסכום ממון הכתוב בשובר דהא תברא מרע ליה ואם
 הלוהו כסכום ממון ההוא הוא ניהו דאפסיד אנפשיה —
 (רשב"ם). וע"ל סעיף כ"ד ומש"ש סקל"ז וסימן ג"ד ס"ג
 ומש"ש סק"ט ובבאה"ג סק"ט].
 (ה) מדקאמר שם דלמא שבקיה כו'. [בבאה"ג סק"ד
 ציין לתוס' בע"ז י א. והיינו דאיתא בגמ' שם ט ב, י א:
 ההוא שטרא דהוה כתיב ביה שית שנין יתירתא (שבא
 לפני כ"ד בשנה שנכתב בו ומצא בו שש שנים יותר
 ממנינים כגון שהיו עומדים בשנת חמש מאות למלכות יון
 ובו היה כתוב בשנת חמש מאות ושש שנים לזה פלוני
 מפלוני וסתם היה כתוב ולא היה כתוב בו שום מלכות —
 (רש"י) סבור רבנן קמיה דרבי למימר האי שטר מאוחר הוא
 (מלוה עשה עמו טובה ומחל לו שעבוד קרקעות של שש
 שנים וכל מי שיקנה קרקעו בתוך שש שנים אינו מפסיד
 שהרי זמן מכירה קודם לזמן טריפת השטר — (רש"י)
 גיעכביה עד דמטיא זמניה ולא טריף (אינו יכול לטרוף
 לקוחות אלא אותן שיקחו ממנו משש ואילך — (רש"י)
 אמר רב נחמן האי ספרא דוקנא כתביה והנך שית שנין
 דמלכו בעילם דאנן לא חשבינן להו הוא קחשיב ליה
 ובזמניה כתביה (מדקדק בחשבונות הוא ואינו הולך
 אחריו שאין אנו מתחילים למנות לתחלת מלכות יון אלא
 לאחר שש שנים שמלכו בעילם והוא מונה לתחלת
 מלכותן ושיעבודו מיום כתיבתו הוא ומהיום והלאה יטרוף
 ואין כאן מחילה לפי שחמש מאות שלנו הן חמש מאות
 ושש לתחלתן — (רש"י) דתניא ר' יוסי אומר שש שנים
 מלכו בעילם ואח"כ פשטה מלכותן בכל העולם כולו
 מתקיף לה רב אחא בר יעקב ממאי דלמלכות יונים מנינן
 ולמא ליציאת מצרים מנינן ושבקיה לאלפא קמא ונקטיה
 לאלפא בתרא והאי מאוחר הוא אמר רב נחמן בגולה אין
 מונין אלא למלכי יונים בלבד (וכיון דלמלכות יון מנינן
 ואיכא למיתלי להנך שית שנין בספרא דוקנא תלינן ביה
 ולא תלינן ליה במחילת השעבוד שאין כל אדם עושה כן

ולפיכך איחרוהו. והו"ה הכא הוי טעות דמוכח].

1 מ"ש רבנו "כנ"ל" צ"ב. שהרי להלן כתב רבנו שהטעם הוא משום דהוי טעות דמוכח. וכמ"ש המרדכי בשם ר"י מווינא וכמ"ש הבי"מ מחו' ג'. וא"כ דבר זה לא נתבאר לעיל, ולמה כתב רבנו: כנ"ל. ואפ"ל דאמנם כתב המרדכי "דליכא למימר דמיעוט